Συνέντευξη

Ο αγροοικονομολόγος Σάββας Μαλλιώτης, Διευθυντής της εταιρείας Φιλαγροτική Συμβουλευτική Λτδ σε μια ενδιαφέρουσα ακτινογραφία της Κυπριακής γεωργίας του 2014, μεσούσης της κρίσης

Μόνη διέξοδος, μέσα από την παραγωγή προϊόντων υψηλών προδιαγραφών και η δυνατότητα των παραγωγών να πωλούν απευθείας στους καταναλωτές

⇨ Μεγάλη αναγκαιότητα η καθοδήγηση των νέων γεωργών, για να ασχοληθούν με τις κατάλληλες καλλιέργειες

Υπάρχει στροφή προς τη γεωργία λόγω της κρίσης; Ποιοι είναι αυτοί που επιστρέφουν;

Αν και στατιστικώς δεν μπορούμε να αποδείξουμε την στροφή στη γεωργία, αφού δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία των τελευταίων 2 ετών, γνωρίζουμε πως μέσα από το Μέτρο Πρώτης εγκατάστασης γεωργών του Π.Α.Α. 2007-13, ο αριθμός των αιτήσεων για νέους γεωργούς έχει υπερδιπλασιαστεί ως αποτέλεσμα της κρίσης και των περιορισμένων ευκαιριών απασχόλησης σε άλλους κλάδους. Αυτή η τάση στροφής προς την γεωργία έχει ξεκινήσει από τα μέσα του 2012 αλλά δεν έχει μέχρι στιγμής ουσιαστική επίπτωση στην γεωργική παραγωγή. Πρόσφατα βλέπουμε άτομα από όλες τις ηλικιακές ομάδες να σκέφτονται και να αναζητούν πληροφορίες για το πώς να ξεκινήσουν μια γεωργική εκμετάλλευση, με το ενδιαφέρον να σημειώνεται τόσο στην γεωργία όσο και στη κτηνοτροφία. Το ανησυχητικό όμως στοιχείο είναι πως δεν υπάρχουν οι κατάλληλες εκείνες συνθήκες που να μπορούν να διασφαλίσουν μια οικονομικά βιώσιμη εκμετάλλευση στο άμεσο μέλλον. Με τις εξαγωγές να βαίνουν μειούμενες και την τοπική αγορά σε οικονομική κρίση, οι συνθήκες επιβίωσης των νέων γεωργών δεν είναι και οι ιδανικότερες. Το θέμα της στροφής των νέων στην γεωργία και το πρόβλημα διάθεσης της παραγωγής αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση που καλούνται οι διαμορφωτές της αγροτικής μας πολιτικής να αντιμετωπίσουν: σε ποια δηλαδή κατεύθυνση παραγωγής να ωθήσουμε τους νέους και ποιες διεξόδους διάθεσης μπορούμε να διασφαλίσουμε είτε στα προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής ή στα μεταποιημένα μας αγροτικά προϊόντα.

Σε ποιους τομείς εκτιμάτε ότι μπορεί να επικεντρωθεί αυτή η στροφή προς την γεωργία;

Δεν είναι απλό και εύκολο να δώσουμε εισηγήσεις σε επί μέρους προϊόντα και τομείς. Όμως, έχω την άποψη πως ακόμη υστερούμε σε υποδομές που να μπορούν να συνδυάσουν την γεωργική παραγωγή με τον βιωματικό

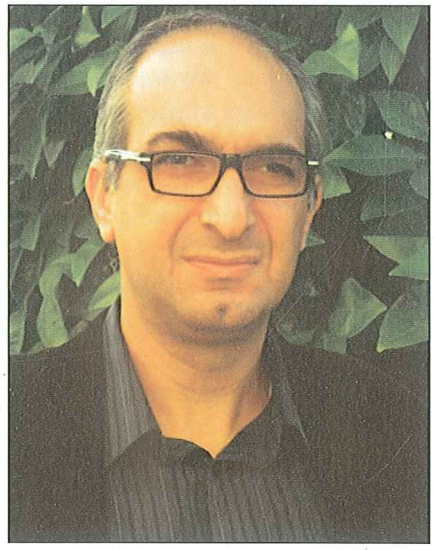

αγροτουρισμό. Τέτοιες υποδομές μπορούν να δώσουν διπλές διεξόδους εισοδήματος στον αγρότη και να αναβαθμίσουν σε σημαντικό βαθμό τον γαστρονομικό τουρισμό. Επίσης, η αναζήτηση προϊόντων τα οποία μπορούν μέσω της επεξεργασίας και μεταποίησης τους να έχουν χρήση στην βιομηχανία τροφίμων ή στην φαρμακευτική βιομηχανία θα μπορούσαν να δώσουν άλλη μια επιλογή για νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες αλλά σε τέτοια θέματα σίγουρα χρειάζεται σε βάθος μελέτη και διερεύνηση.

Έχουμε διαφοροποίηση στη συνολική καλλιεργούμενη έκταση;

Η συνολική καλλιεργούμενη έκταση

»Δεν υπάρχουν οι κατάλληλες συνθήκες που θα διασφαλίσουν μια βιώσιμη γεωργική εκμετάλλευση στο άμεσο μέλλον

έχει μειωθεί κατά 25% περίπου από το 2002 και υπολογίζεται με στοιχεία του 2012 γύρω στα 118χιλ εκτάρια, με τις μεγαλύτερες μειώσεις να σημειώνονται στα αμπέλια κατά 40% και στα σιτηρά κατά περισσότερο από 50%. Μειώσεις στις καλλιεργούμενες εκτάσεις παρατηρούνται και στις υπόλοιπες καλλιέργειες αλλά παράλληλα καταγράφουμε μια τάση εντατικοποίησης της παραγωγής. Ειδικότερα ως αποτέλεσμα των επενδύσεων για εκσυγχρονισμό στην γεωργία, οι οποίες στηρίχθηκαν σημαντικά από τα Μέτρα επιχορηγήσεων του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης, έχουμε δει μια αύξηση στο μέσο μέγεθος των καθαρά επαγγελματικών εκμεταλλεύσεων και μια σημαντική βελτίωση στην παραγωγικότητα. Τα δύο αυτά στοιχεία έχουν βοηθήσει ώστε να αντισταθμιστεί η διαχρονική αύξηση του κόστους εισροών και να διατηρήσει αρκετές εκμεταλλεύσεις σε θετικά επίπεδα βιωσιμότητας. Θα πρέπει όμως να τονιστεί ότι η μείωση των καλλιεργούμενων εκτάσεων οδηγεί σε εικόνες εγκατάλειψης με το πλέον αρνητικό τοπίο να διαμορφώνεται ως αποτέλεσμα της εκρίζωσης αμπελιών στις ημιορεινές και ορεινές περιοχές. Το αμπέλι αποτελούσε ένα σημαντικό στοιχείο του παραδοσιακού αγροτικού τοπίου και η εγκατάλειψη του, χωρίς μάλιστα εναλλακτικές επιλογές επαναφύτευσης, οδηγεί σε μια σειρά αρνητικών δεδομένων που σχετίζονται με την υποβάθμιση του αγροτικού τοπίου και την απώλεια ελκυστικότητας της υπαίθρου.

Ποιες καλλιέργειες φαίνεται να επεκτείνονται και ποιες να μειώνονται;

Βλέπουμε αρκετές προσπάθειες για καλλιέργεια νέων ειδών πχ διάφορα είδη υπερτροφών αλλά σε γενικές γραμμές δεν έχουμε ακόμη δει την αξιοποίηση τέτοιων ειδών για επιχειρηματικούς και εξαγωγικούς προσανατολισμούς. Θα πρέπει να πούμε ότι από τους παραγωγούς και τους εξαγωγείς γίνονται αρκετές προσπάθειες για εισαγωγή νέων ποικιλιών ή ακόμη και νέων ειδών στη Κύπρο αλλά το πρόβλημα ανταγωνιστικότητας δεν μπορεί να λυθεί απλά με την παραγωγή νέων ειδών αλλά με την αξιοποίηση τους στο στάδιο της μεταποίησης και της δημιουργίας προστιθέμενη αξίας η οποία περικλείεται σε ένα προϊόν με χαμηλό συντελεστή μεταφορικού κόστους στην τελική τιμή και, σε περίπτωση στόχευσης στην λιανική αγορά, με επαρκείς πόρους προώθησης.

Πως επηρεάζει τις καλλιεργητικές επιλογές το κόστος των εισροών;

Δεν είμαι βέβαιος αν μπορούν πολλά να γίνουν για να αντιμετωπιστεί το αυξημένο κόστος εισροών, κυρίως στην κτηνοτροφία. Ως χώρα έχουμε μείνει πολύ πίσω στην έρευνα και εφαρμογή καλλιεργητικών πρακτικών οι οποίες από την μια μειώνουν το κόστος εισροών και από την άλλη να προστατεύουν το περιβάλλον. Ως τέτοια συστήματα αναφέρω την χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την γεωργία ακριβείας, την βελτιστοποίηση με επιστημονικές μεθόδους του σιτηρεσίου στην αιγοπροβατοτροφία. Πάντως το ψηλό κόστος ενέργειας, η αύξηση των τιμών των ζωοτροφών σε συνδυασμό με τις περιορισμένες αρδευτικές δυνατότητες συνθέτουν ένα πολύ αρνητικό τοπίο για την Κυπριακή γεωργία. Μόνη διέξοδος και πάλι είναι η επικέντρωση σε προϊόντα με ψηλή προστιθέμενη αξία και περιορισμένες αρδευτικές ανάγκες. Θα πρέπει λοιπόν σαν χώρα να μελετήσουμε σε βάθος και να ερευνήσουμε επισταμένα τις προοπτικές που μπορούν να μας δώσουν τα αρωματικά φυτά, η ελιά, η χαρουπιά, το αμπέλι και άλλες καλλιέργειες περιορισμένων αρδευτικών αναγκών σε μια σειρά προϊόντων ψηλής αξίας.

Πως επηρεάζει η νέα οικονομική πραγματικότητα με τις αργοπορημένες πληρωμές;

Δυστυχώς η διαπραγματευτική θέση των γεωργών μας στην αλυσίδα διατροφής έχει παραμείνει αδύνατη, και αυτό παρά την σύσταση σημαντικού αριθμού ομάδων και οργανώσεων παραγωγών. Αυτός είναι ο κύριος λόγος στον οποίο οφείλεται η μεγάλη περίοδος πίστωσης την οποία εξαναγκάζονται οι γεωργοί να παραχωρήσουν προς τους μεσιτεμπόρους ή τα καταστήματα λιανικής πώλησης. Άλλος ένας σημαντικός παράγοντας που συ-

»Το πρόβλημα ανταγωνιστικότητας δεν μπορεί απλά να λυθεί με την παραγωγή νέων ειδών, αλλά με την αξιοποίηση τους στο στάδιο μεταποίησης και της δημιουργίας προστιθέμενης αξίας

ντείνει σε αυτό το πρόβλημα είναι και η απουσία επώνυμων αγροτικών προϊόντων με ποιοτικά χαρακτηριστικά τα οποία να αναγνωρίζονται και να ζητούνται από τους καταναλωτές. Η δημιουργία επώνυμων προϊόντων θα μπορούσε να αποτελέσει ένα μοχλό πίεσης για γρηγορότερη είσπραξη και σίγουρα μπορεί να συμβάλει σε καλύτερες τιμές για τον παραγωγό. Όμως, εκτιμώ πως η επίλυση του προβλήματος μπορεί να επέλθει και μέσα από την καλύτερη λειτουργία λαϊκών αγορών των παραγωγών στις οποίες να υπάρχουν όλες οι ενδεδειγμένες εγκαταστάσεις για απ' ευθείας πωλήσεις. Ευελπιστώ ότι το νέο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2014-20 θα περιλάβει τα απαιτούμενα χρηματοδοτικά εργαλεία για ενίσχυση του θεσμού των λαϊκών αγορών ή αγορών των παραγωγών.

Ποιες τάσεις παρατηρούμε όσον αφορά τις εξαγωγές κυπριακών γεωργικών προϊόντων;

Αν κάποιος κοιτάξει τα γραφήματα των ετήσιων Γεωργικών Στατιστικών

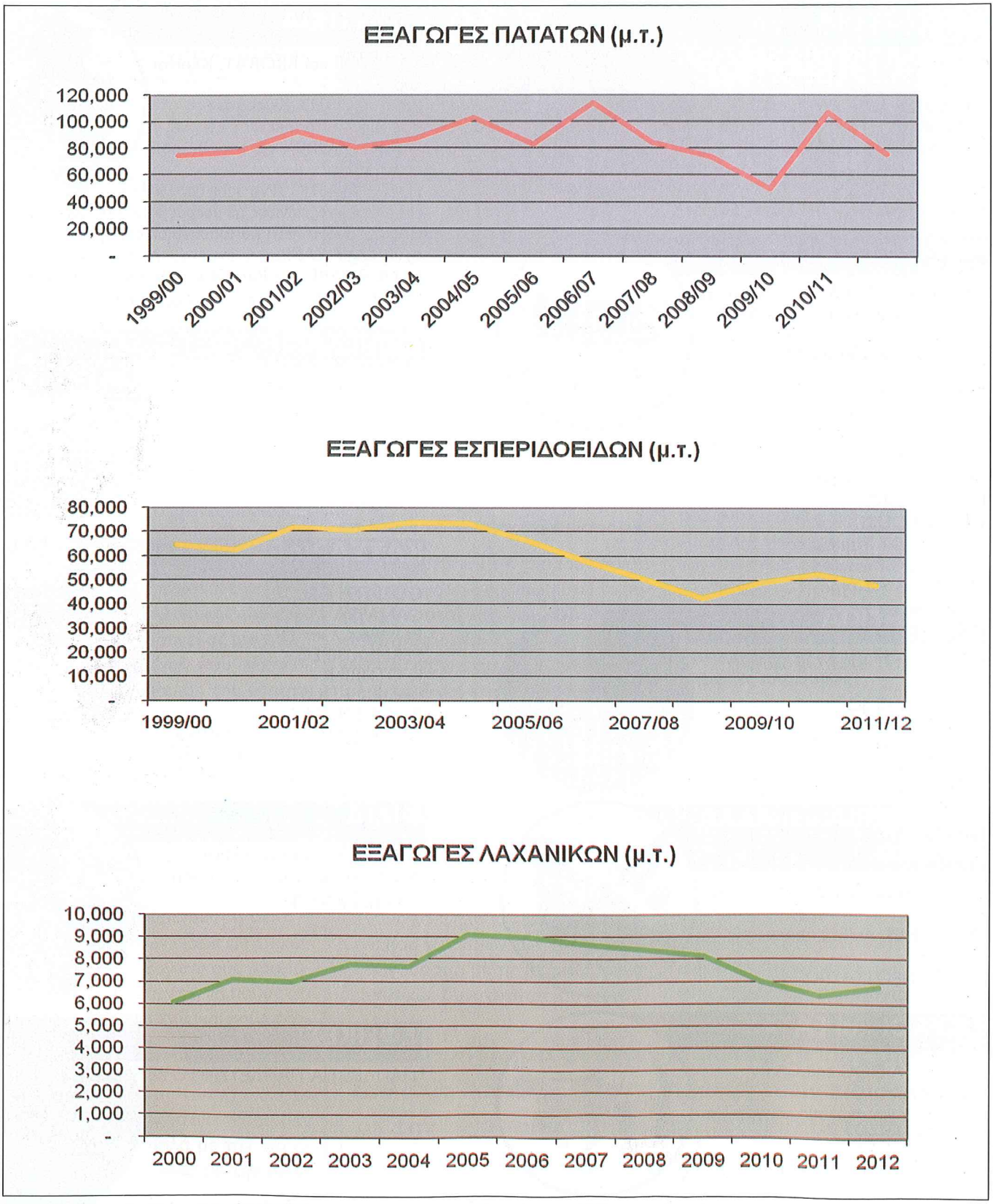

»Ώς χώρα έχουμε μείνει πολύ πίσω στην έρευνα και εφαρμογή καλλιεργητικών πρακτικών οι οποίες να μειώνουν το κόστος εισροών αλλά και να προστατεύουν το περιβάλλον

θα δει πως διαχρονικά οι εξαγωγές μας μειώνονται, τόσο σε όγκο αλλά περισσότερο σε αξία, σε όλα τα προϊόντα με εξαίρεση το χαλούμι. Συνολικά, στα νωπά προϊόντα οι εξαγωγές έχουν μειωθεί από 16% επί της συνολικής παραγωγής γεωργικών προϊόντων το 1987 και σε 8% το 2010. Εκείνο όμως που δεν αποτυπώνεται στις στατιστικές και είναι ακόμη πιο αρνητικό, είναι η μείωση στα περιθώρια κέρδους των εξαγωγέων και κατ' επέκταση των παραγωγών. Το ανταγωνιστικό τοπίο στις διεθνείς αγορές γίνεται όλο και πιο δύσκολο για τα Κυπριακά προϊόντα αφού οι Ευρωπαϊκές αγορές κατακλύζονται από ανταγωνιστικούς προορισμούς με χαμηλότερα κόστα παραγωγής πχ Τουρκία, Μαρόκο. Άλλο ένα σημαντικό πρόβλημα είναι η επιμήκυνση της χρονικής περιόδου κατά την οποία οι Ευρωπαϊκές αγορές είναι αυτάρκεις στα προιόντα μας, κάτι που μειώνει και την εξαγωγική μας σεζόν.

Διαπιστώνουμε κάποια αλλαγή στη συμπεριφορά των παραγωγών αναφορικά με το εμπόριο;

Δύσκολα μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι υπάρχει ουσιαστική βελτίωση στον τρόπο εμπορίας των γεωργικών προιόντων. Τα χρόνια αμέσως μετά την ένταξη στην Ε.Ε. δημιουργήθηκαν πολλές Ομάδες Παραγωγών οι περισσότερες όμως δεν κατάφεραν, για διάφορους λόγους, να δώσουν καλύτερες τιμές και μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη στα μέλη τους. Πρόσφατα, διενέργησα, υπό την ιδιότητα του ανεξάρτητου αξιολογητή του ΠΑΑ 2007-13 μια αξιολόγηση των Ομάδων που συστάθηκαν κάτω από το σχετικό Μέτρο του ΠΑΑ και τα αποτελέσματα δεν ήταν καθόλου θετικά ως προς τον ρόλο τους για τη βελτίωση της εμπορίας των γεωργικών προϊόντων. Όποια αλλαγή με την οποία θα παρακαμφθούν οι μεσάζοντες επιβάλλει γνώσεις σύγχρονου μάρκετινγκ και απαιτεί σωστή οργάνωση δικτύου εμπορίας, στοιχεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη πολύ περισσότερο στο μέλλον, τόσο από τους παραγωγούς όσον και από τα στελέχη των Ομάδων και Οργανώσεων των Παραγωγών.

Εάν σε 1-2 χρόνια η κρίση ξεπεραστεί ποιες από τις πιο πάνω μεταβολές βλέπετε να παραμένουν και πως θα συμβούλευε ένας έμπειρος αγρο-οικονομολόγος τους Κύπριους αγρότες να προσαρμοσθούν προκειμένου να αντεπεξέλθουν καλύτερα στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης;

Ανεξάρτητα του πότε θα ξεπεραστεί η κρίση, πρέπει να αναγνωρίζουμε ότι ο γεωργικός κλάδος είναι ο μεγάλος χαμένος από την είσοδο της Κύπρου στην παγκοσμιοποιημένη αγορά, δηλαδή από το 2004 που ενταχθήκαμε στην Ε.Ε.. Στη θεωρία της παγκοσμιοποίησης, η κάθε χώρα επικεντρώνεται σε οικονομικές δραστηριότητες στις οποίες διατηρεί συγκριτικά πλεονεκτήματα. Σε γενικές γραμμές, θα έλεγα ότι η Κύπρος δεν μπορεί να διεκδικήσει πλέον σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα στην γεωργική παραγωγή λόγω 4 κυρίων παραγόντων (α) η απόσταση από τις αγορές που συνεπάγεται ψηλό κόστος μεταφοράς, (β) το πολύ ψηλό κόστος ενέργειας και καυσίμων, (γ) οι περιορισμένες αρδευτικές δυνατότητες και (δ) το μικρό μέγεθος του κλήρου.

Άρα η μόνη διέξοδος είναι αυτό που στην οικονομική θεωρία ονομάζουμε διαφοροποίηση. Δηλαδή την προσπάθεια για παραγωγή προϊόντων με ψηλές προδιαγραφές παραγωγής οι οποίες να μπορούν παράλληλα να επικοινωνούνται ορθά στους καταναλωτές. Ως τέτοια παραδείγματα μπορούμε να αναφέρουμε την καλλιέργεια προϊόντων με συστήματα που να διασφαλίζουν την υγεία του καταναλωτή και να σέβονται το περιβάλλον, την παραγωγή προϊόντων με ψηλά διατροφικά στοιχεία, την τυποποίηση και συσκευασία σε εύκολα προς χρήση φρούτα και λαχανικά κλπ. Άλλο ένα σημαντικό στοιχείο, το οποίο θα μπορούσε να αποτελεί και προέκταση της διαφοροποίησης είναι και η δυνατότητα των παραγωγών να πωλούν απ' ευθείας στους καταναλωτές, μέσα από οργανωμένες και κατάλληλα εξοπλισμένες αγορές αγροτών. Τόσο η διαμόρφωση ποιοτικών στοιχείων όσο και η εμπορία μέσω αγορών αγροτών απαιτούν συνεργασίες των παραγωγών γύρω από ένα πλαίσιο σύγχρονων πρακτικών μάρκετινγκ, στοιχεία που θα πρέπει στο μέλλον να αναδειχθούν σε συλλογικό επίπεδο από τους παραγωγούς.

»Η δημιουργία επώνυμων προϊόντων θα μπορούσε να αποτελέσει ένα μοχλό πίεσης για γρηγορότερες πληρωμές προς τους παραγωγούς αλλά και να συμβάλει σε καλύτερες τιμές για τους παραγωγούς

»Όποια αλλαγή με την οποία θα παρακαμφθούν οι μεσάζοντες, επιβάλλει γνώσεις σύγχρονου μάρκετινγκ και απαιτεί σωστή οργάνωση δικτύου εμπορίας